

JAARGANG 53, NO.3, MAART 2023

DIDACTIEF Special

OPINIE EN ONDERZOEK VOOR DE SCHOOLPRAKTIJK

Taalonderwijs in Caribisch Nederland

Colofon

Deze special is gemaakt in opdracht van het Behavioural Science Institute van de Radboud Universiteit en de University of Curaçao.

Coördinatie: Ludo Verhoeven, Eliane Segers en Ronald Severing

Eindredactie: Monique Marreveld

Coverfotografie: Shutterstock

Vormgeving: Fizz – Digital Agency – www.fizz.nl

Aan deze special werkten mee:

Ludo Verhoeven, Eliane Segers, Ronald Severing, Melissa van der Elst-Koeiman, Gil-Marie Mercelina, Sigmund Montesant, Cynthia Pourier, Madeleine van den Berg en Merlyne Williams.

Voor meer informatie over specials kunt u zich wenden tot de redactie van Didactief, Panamalaan 1 L, 1019 AS Amsterdam, T 0620612070, www.didactiefonline.nl, redactie@didactiefonline.nl.

De redactie dankt de Stichting NWO die het onderzoek heeft gefinancierd:

Verder lezen

Verder lezen over hoe kinderen leren lezen? Ludo Verhoeven & Charles Perfetti (2022). *Universals in learning to read across languages and writing systems*. *Scientific Studies of Reading*, 26:2, 150-164

Meertaligheid in Caribisch Nederland

Bij meertaligheid in de klas denken we in Nederland vaak aan kinderen die naast Nederlands ook Arabisch of Pools spreken. Maar op de Benedenwindse Eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao is de moedertaal Papiaments, een creoolse taal die verwant is aan het Portugees en Spaans. Een ander verschil is dat het Nederlands er weinig wordt gesproken en het als vreemde taal wordt aangeleerd. Didactief doet verslag van nieuw onderzoek naar de ontwikkeling van geletterdheid in beide talen in meertalig basisonderwijs op de eilanden.

3

Meertaligheid en geletterdheid

Leerlingen op de Benedenwindse Eilanden komen groep 3 binnen met heel verschillende achtergronden. Toch moeten ze allemaal leren lezen. De uitdagingen in beeld.

4

Help kleuters slim vooruit

Hoe versterk je taal en geletterdheid bij kleuters? Of ze nu van huis uit Papiaments spreken of Pools, de tips zijn vaak in beide gevallen bruikbaar.

6

Leren lezen in twee talen

Leren lezen in je moedertaal lijkt minder moeite te kosten dan in een vreemde taal. Kunnen we lessen trekken uit het onderwijs op de Benedenwindse Eilanden en die ook doortrekken naar meertalige kinderen in Nederland?

En verder:

8 Papiaments is goud **10** 'Moedertaal als bondgenoot'

12 Leerlingen aan het woord

Meertalig in Caraïben

Taalonderwijs in Caribisch Nederland is complex: leesonderwijs vindt bijvoorbeeld vaak eerst in het Nederlands plaats terwijl dat voor vrijwel alle leerlingen een vreemde taal is. Onderzoek suggereert nu: gebruik de moedertaal om het leesonderwijs een boost te geven!

Jason (6 jaar) zit in groep 3 van de Prinsesa Irene school op Bonaire. Hij vindt het heel spannend, want hij gaat dit jaar leren lezen. In groep 3 in het Nederlands, en een jaar later ook in het Papiaments. Dat wordt nog een hele klus omdat hij in beide talen niet zo sterk is. *Naomi* (6), ook in groep 3 maar op de Jozef school op Aruba, volgt een zelfde traject. Zij beheerst het Papiaments erg goed, maar heeft moeite met het Nederlands. En juist in die taal moet ze het eerst leren lezen! *Ryan* (6 jaar) zit in groep 3 van de Maria school op Curaçao. Hij spreekt heel goed Papiaments en slechts een beetje Nederlands. Hij leert eerst lezen in het Papiaments en daarna in het Nederlands. Hij heeft van deze drie kinderen de beste kaarten. Hij begint het aanvankelijk lezen vanuit de taal die hij het beste beheerst!

Papiaments is
vaak moedertaal,
Nederlands varieert

De onderwijstrajecten van Jason, Ryan en Naomi laten zien hoe complex taalonderwijs in Caribisch Nederland kan zijn. De meeste leerlingen hebben Papiaments als moedertaal, terwijl hun vaardigheid in het Nederlands sterk varieert. Het is voor vrijwel allemaal een vreemde taal – een taal die in hun omgeving niet of nauwelijks wordt gesproken en die ze vooral via school moeten leren. Toch leert iets meer dan de helft van de kinderen eerst lezen in het Nederlands en pas een jaar later in het Papiaments.

In een grootschalig veldonderzoek hebben de Radboud Universiteit en de University of Curaçao de leesontwikkeling van 589 kinderen op basisscholen op de Benedenwindse Eilanden Aruba (4 scholen), Bonaire (3 scholen) en Curaçao (4 scholen) onderzocht. Er is nagegaan hoe de ontwikkeling van taal en lezen in het Papiaments en het Nederlands verloopt, afhankelijk van de volgorde van instructie: Papiaments-Nederlands, of andersom, en wat de invloed is van kind-, gezins- en schoolkenmerken. Onze belangrijkste conclusie: gebruik de moedertaal om het leesonderwijs een boost te geven! ■

Namen van de leerlingen in dit artikel zijn gefingeerd.

Help kleuters slim vooruit

Voor verreweg de meeste kinderen op Aruba, Bonaire en Curaçao is het Papiaments de thuistaal. Wat betekent dat voor beginnende geletterdheid in het Papiaments en het Nederlands?

Bon dia, zeggen kleuters op de Benedenwindse Eilanden vaak als ze voor het eerst de (Nederlandstalige) school binnenkomen. Papiaments is voor verreweg de meesten immers de thuistaal. De Radboud Universiteit en de University of Curaçao zijn bij 296 kleuters van 11 scholen nagegaan hoe het ervoor staat met hun taalvaardigheid en beginnende geletterdheid in beide talen. Zouden hun vaardigheden in het Papiaments inderdaad sterker zijn dan die in het Nederlands?

Woordenschat

Wat taalvaardigheid betreft is in beide talen gekeken naar klankdiscriminatie (bijvoorbeeld *bak-dak*), woordenschat, snel benoemen van plaatjes en kortetermijngeheugen (nazeggen van woordreeksen). Al deze vaardigheden zijn belangrijk voor de ontwikke-

ling van geletterdheid. Voor beginnende geletterdheid werd gekeken naar fonologisch bewustzijn (bijvoorbeeld p-oe-s) en letterkennis. Deze vaardigheden voorspellen op hun beurt weer het leren lezen in groep 3.

Moedertaal is essentieel voor geletterdheid

Op alle vaardigheden bleken de kinderen inderdaad hoger te scoren in het Papiaments dan in het Nederlands (voor meer cijfers, zie didactiefonline.nl). Dat betekent dat kleuters in Caribisch Nederland een goede uitgangssituatie hebben om in groep 3 in het

Stap voor stap

Hoe versterk je taal en geletterdheid bij meertalige kleuters? Stap voor stap werken aan het uitbreiden van de woordenschat in de moedertaal en de tweede taal. Liefst op twee fronten tegelijk.

MOEDERTAAL

- Sta er bij stil dat de woordenschat van kleuters zich ontwikkelt van 4000 naar 6000 woorden: dat komt erop neer dat ze zo'n 5 woorden per dag moeten leren.
- Besteed speciale aandacht aan woorden die in de leesmethode van groep 3 aan de orde komen. Het is voor kinderen veel eenvoudiger om woorden te **leren** lezen waarvan ze de uitspraak en betekenis al **geleerd** hebben.
- Leer woorden in context: De spin zit in zijn **web**. Dat web heeft hij gemaakt om vliegen te **kunnen** vangen.
- Herhaal woorden: Kijk **daar** zit al **een** vlieg in het web. Nu gaat de **spin** het web **nog** groter maken. Zo kan **hij** **nog** meer vliegen vangen.
- Sla woorden op: **Waar** leeft een spin in? In een **web**! Wat **kun** je **allemaal** over een web vertellen?
- **Haal** eerder geleerde woorden op: Wie weet er nog wat een web is?

Papiaments te beginnen met leren lezen. Dat gebeurt nu op sommige scholen wel en op sommige niet (lees ook pagina 6).

Letterkennis

Er zijn meer resultaten uit het onderzoek die wijzen op de voordelen die leren lezen in het Papiaments kan hebben. Zo bleken de taalvaardigheden van kleuters in het Papiaments het niveau van fonologisch bewustzijn en de omvang van de letterkennis in die taal te voorspellen. Het fonologisch bewustzijn was ook gerelateerd aan de letterkennis: hoe beter het

bewustzijn, hoe meer letterkennis. Bij het Nederlands bleken de taalvaardigheidsscores het niveau van geletterdheid niet te voorspellen. Meer letterkennis in het Papiaments hield wel verband met (op termijn) meer letterkennis in het Nederlands. Kinderen die meer letters herkenden in het Papiaments, verwierven ook sneller letterkennis in het Nederlands. Hun beginnende geletterdheid in het Papiaments vormt dus een belangrijke basis voor de ontwikkeling van geletterdheid in het Nederlands. Anders gezegd, de moedertaal is de ideale basis voor het Papiaments én het Nederlands. ■

- **Zorg** ervoor dat kinderen eerst een basiswoordenschat **leren** die het mogelijk maakt om instructies in de tweede taal te kunnen volgen.
- Zoom daarnaast in op woorden die in de leesmethode in de tweede taal in groep 3-4 aan bod komen. Ook bij een tweede taal is het voor kinderen veel eenvoudiger om woorden te leren lezen waarvan ze de uitspraak en betekenis al eerder geleerd hebben.
- Laat kinderen nieuwe woorden ook uitspreken.

- Geef speciale aandacht aan klanken die niet in de moedertaal voorkomen.
- Maak gebruik van eerder geleerde concepten in de moedertaal: **Ja dat is een poes!** In het Papiaments zeggen we pushi!
- Besteed aandacht aan minimale klankverschillen tussen woorden: paard-baard.
- Maak een woordenweb waarmee je betekenisrelaties tussen woorden verduidelijkt.

Lezen in twee talen

Mas bo lesa, mas bo sa; mas bo sa, sabí bo ta: hoe meer je leest, hoe meer je weet; hoe meer je weet, hoe slimmer je wordt! Dat is het motto in Caribisch Nederland.

Op basisscholen op Aruba, Bonaire en Curaçao leren kinderen lezen in een meertalige context. Op de helft van de scholen starten ze in groep 3 met leren lezen in het Papiaments en leren zij ongeveer een jaar later lezen in het Nederlands. Op de andere helft van de scholen is het precies andersom: eerst in het Nederlands,

daarna in het Papiaments. Papiaments is voor vrijwel alle kinderen de moedertaal; Nederlands wordt niet of nauwelijks in de omgeving van de kinderen gesproken.

Instructie

Ook in Caribisch Nederland is lezen belangrijk. Maar voordat lezen met begrip plaats kan vinden, moeten leerlingen eerst technisch kunnen lezen. Hoe pak je dat het beste aan bij meertalige kinderen? Om deze vragen te beantwoorden hebben we 296 kinderen uit 11 scholen in groep 3 en 4 gevolgd om na te gaan wat het effect is van de instructievolgorde bij het leren lezen: eerst Papiaments dan Nederlands, of juist andersom. Allereerst gingen we voor elk van beide instructievolgordes na hoe goed het technisch lezen in het Papiaments en het Nederlands zich ontwikkelt in groep 3 en 4. Daarnaast onderzochten we of de ontwikkeling van technisch lezen in de twee talen kan worden voorspeld vanuit de taalvaardigheid aan het eind van groep 2. Ten slotte toetsten we

Taaltransfer

UNESCO (de culturele poot van de Verenigde Naties) adviseert om jonge kinderen schoolvaardigheden zoals lezen en rekenen aan te leren in de moedertaal. Als zij daarin eenmaal goede basisvaardigheden hebben ontwikkeld, zijn die gemakkelijk overdraagbaar naar een tweede taal. Dit verschijnsel wordt wel taaltransfer genoemd. Het is bijvoorbeeld effectief om complexe leerstrategieën eerst uit te leggen in de moedertaal.

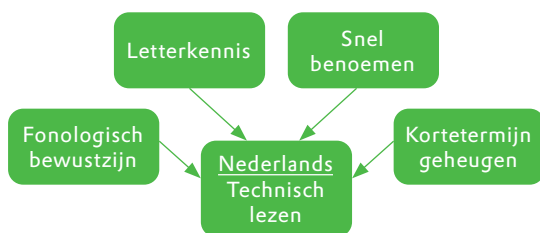
de aanname dat leesvaardigheden die kinderen in de ene taal leren gemakkelijk overdraagbaar zijn naar de andere taal.

Papiaments

Kinderen die met leren lezen in het Papiaments beginnen in groep 3 en 4 komen hoger uit op letterkennis en technisch lezen in het Papiaments, terwijl kinderen die met leren lezen in het Nederlands beginnen in die taal hoger uitkomen. Instructievolgorde heeft dus inderdaad effect op de ontwikkeling van het technisch lezen. Maar de verschillen zijn klein. Beide instructievolgordes kunnen leiden tot onderwijsleersuccessen. Een opstart in het Papiaments legt een goede basis voor het leren lezen in de moedertaal en een opstart in het Nederlands voor het leren lezen in het Nederlands als vreemde taal.

Papiamentse vaardigheden die Papiaments technisch lezen opstarten.

Nederlandse vaardigheden die Nederlands technisch lezen opstarten.

Geheugen

In het artikel op pagina 4 ging de aandacht uit naar de beginsituatie van het leren lezen wat betreft belangrijke vaardigheden als auditieve discriminatie, fonologisch bewustzijn, snel benoemen, kortetermijngeheugen en letterkennis. Maar in hoeverre kunnen de vorderingen van kinderen op het gebied van technisch lezen in groep 3 en 4 vanuit deze vaardigheden voorspeld worden?

Uit ons onderzoek blijkt dat de ontwikkeling van het technisch lezen in het Papiaments verklaard kan worden vanuit het fonologisch bewustzijn van kinderen en hun letterkennis in groep 2. Dit komt overeen met de onderzoeksliteratuur die laat zien dat leren lezen in de moedertaal voortbouwt op het bewustzijn van taalklanken en de kennis van letters die kinderen in de kleuterperiode opdoen.

4 TIPS

Hoe kunnen we meertalige leerlingen het beste ondersteunen bij het technisch lezen in de moedertaal en in het Nederlands?

- 1 Begin met het leren lezen in de moedertaal. Volg het liefst een gestructureerde leesmethode, zoals *Salto of Baile di letter*, die speciaal voor het Papiaments is ontwikkeld.
- 2 Zorg ervoor dat kinderen bij aanvang van groep 3 voldoende woordenschat en fonologisch bewustzijn bezitten. Het kleuteronderwijs kan hiervoor een belangrijke basis leggen, bijvoorbeeld met het programma *Trampolin, of Rampa*.
- 3 Ga je leerlingen Nederlands als vreemde taal leren lezen? Leg dan een goede verbinding met hun mondelinge vaardigheid. Geef leesinstructie zoveel mogelijk aan de hand van bekende woorden en voorkom te veel schooltaal. Staan er in de leesmethode voor leerlingen onbekende woorden? Leer deze dan vooraf aan via *preteaching*.
- 4 Maak gebruik van de letters die de kinderen al kennen in de ene taal bij het leren lezen in de andere taal.

Die taalklanken en letterkennis ontbreken bij de meeste kinderen waar het Nederlands betreft. Dat horen zij immers nauwelijks in hun omgeving in die eerste jaren. De ontwikkeling van het technisch lezen kan bij hen verklaard worden vanuit dezelfde vaardigheden, maar daarnaast ook vanuit hun kortetermijngeheugen. Blijkbaar kost het leren lezen in een vreemde taal meer cognitieve inspanning dan het leren lezen in de moedertaal. De kinderen zetten dus een extra tool in, zo je wilt.

Zelfs bij een goede instructie gaat het leren lezen in een vreemde taal niet vanzelf. Logisch: niet alleen moeten kinderen leren lezen, maar tegelijkertijd moeten ze de taal waarin de leesinstructie wordt aangeboden onder de knie krijgen. Dat is dus extra werk. En het heeft ook invloed op de resultaten. Bij kinderen die eerst leerden lezen in hun moedertaal (het Papiaments) bleek hun niveau technisch lezen in het Papiaments de ontwikkeling van het technisch lezen in het Nederlands positief te beïnvloeden. Bij kinderen die eerst leerden lezen in de vreemde taal (het Nederlands) bleef dat positieve effect uit. Dat betekent dat eerst leren lezen in de moedertaal (het Papiaments) leerlingen een betere basisleesvaardigheid geeft die hen later ook met het leren lezen in het Nederlands vooruithelpt. Een conclusie die ook voor meertalige leerlingen in Nederland interessant is. ■

Papiaments is goud

Begrijpend lezen is een van de belangrijkste vaardigheden voor de schoolloopbaan van kinderen. In Nederland staat het onder druk, getuige het nieuwste Peil-onderzoek van de inspectie (lees: Zijn we ambitieus genoeg?). Hoe staat het op Aruba, Bonaire en Curaçao met begrijpend lezen in de moedertaal Papiaments en in het Nederlands?

Op Aruba, Bonaire en Curaçao groeien kinderen veelal op met het Papiaments als moeder- en het Nederlands als vreemde taal. Een groot deel van hen start er zelfs met aanvankelijk leesonderwijs in het Papiaments. Heeft dat invloed op de ontwikkeling van begrijpend lezen in de midden- en bovenbouw van de basisschool? Dat is onlangs onderzocht bij 293 kinderen in de groepen 6 tot en met 8 van 11 verschillende scholen. Gelukkig boekten de leerlingen allemaal vooruitgang in het begrijpend lezen

in beide talen, maar gemiddeld genomen waren zij beter in het Papiaments. Dit komt waarschijnlijk doordat hun mondelinge vaardigheid in het Papiaments verder ontwikkeld is dan die in het Nederlands.

In welke taal de kinderen hadden leren lezen in de onderbouw, maakte voor Papiaments begrijpend lezen niet uit. Voor begrijpend lezen in het Nederlands maakte het wel uit: kinderen die hadden leren lezen in het Nederlands, scoorden hoger op begrijpend lezen Nederlands dan kinderen die hadden leren lezen in het Papiaments. Dat valt te

Handvaten voor de meertalige praktijk

Papiaments blijkt een belangrijke instructietaal in het basisonderwijs. Zeker als je deze tips in de praktijk brengt.

**Zoveel mogelijk tweetalig*

Besteed vanaf de kleuterperiode tijd aan taalvaardigheid in het Papiaments en het Nederlands. Geef leerlingen daarna een goede basis voor het lezen in het Papiaments als moedertaal of in het Nederlands en begin daarnaast zo vroeg mogelijk met het leren lezen in de andere taal.

**Focus op woordenschat*

Gebruik gemodelleerd lezen voor het aanleren van woordenschat. Lees een tekst voor en behandel actief strategieën om de betekenis van woorden te achterhalen (bijvoorbeeld goed letten op de zin waarin een woord staat). Benadruk de betekenis van nieuwe

woorden en behandel ze uitgebreid. Voor begrijpend lezen in het Nederlands is vooral de basiswoordenschat van belang. Begin elke dag met een of twee nieuwe woorden. Hang de woorden op vóór in de klas waar leerlingen het kunnen zien en bespreek de betekenis uitgebreid. Moedig kinderen aan om dit woord te gebruiken in gesprekken en tijdens het schrijven. Gebruik bij moeilijke woorden een plaatje ter ondersteuning.

Groep woorden bij het aanleren, bijvoorbeeld in een bepaald thema (dieren) of op basis van klank (maan en kraan).

**Afstemming*

Stem het Papiaments en het Nederlands zoveel mogelijk op elkaar af. Bestaande kennis in een taal kan ervoor zorgen dat leerlingen nieuwe kennis en

verklaren door het feit dat de eerste groep een jaar of langer extra Nederlands op school had gehad. Die extra instructietijd betaalde zich blijkbaar uit.

Voorkennis

Uit onderzoek weten we dat taalvaardigheid en technische leesvaardigheid belangrijk zijn voor begrijpend lezen. Daarom zijn we nagegaan in hoeverre de ontwikkeling van begrijpend lezen verklaard kan worden door de taalvaardigheid (gemeten met toetsen voor grammatica en basis- en leeswoordenschat) en door de vaardigheid in technisch lezen. Voor Papiaments begrijpend lezen bleken technisch lezen en leeswoordenschat de belangrijkste voorspelers voor succes. Voor Nederlands begrijpend lezen bleek de basiswoordenschat van leerlingen een extra voorspeller. Blijkbaar is leersucces in begrijpend

lezen mede afhankelijk van de omvang van de mondelinge en schriftelijke woordenschat die leerlingen hebben opgebouwd.

Dubbele winst

Tot slot hebben we nog gekeken of de begrijpend leesvaardigheden die leerlingen in de ene taal leren invloed hebben op de andere taal. Dat bleek inderdaad zo te zijn. Wie goed leert lezen in de ene taal, gaat ook meer vooruit in begrijpend lezen in de andere taal. Bij de overgang van groep 7 naar groep 8 was er geen invloed meer van het Papiaments op het Nederlands, maar andersom wel. Dit komt misschien doordat de meeste vakken in de bovenbouw worden aangeboden in het Nederlands, aangezien het leermateriaal voornamelijk in die taal beschikbaar is. ■

Voorkennis telt bij begrijpend leren lezen

vaardigheden in de andere taal gemakkelijker aanleren. Zo kun je een bepaalde leesstrategie die je in een taal hebt aangeleerd ook aan de orde stellen bij het begrijpend lezen in de andere taal.

Bied de woorden van de dag in beide talen aan. Begin eerst met het woord in het Papiaments (bijvoorbeeld fruta). Introduceer hierna het bijbehorende woord in het Nederlands (fruit). Hang het woord in beide talen op. Reflecteer samen op de verschillen en overeenkomsten van de spelling van het woord in de twee talen. Vooral bij het introduceren van moeilijke Nederlandse woorden kan de Papiamentse woordenschat dienen als ondersteuning.

*Preteaching

Behandel de verschillen en overeenkomsten van de letters en klanken bij het technisch

lezen als preteaching voor een les begrijpend lezen. Bespreek welke letter-klankcombinaties in het Papiaments en het Nederlands hetzelfde zijn en welke van elkaar verschillen.

*Actief meedoen

Stem de talen op elkaar af tijdens gemodelleerd lezen. Verdeel de tijd tussen de twee talen en maak per nieuw geleerd woord in de ene taal een koppeling met datzelfde woord in de andere taal. Laat leerlingen actief meedoen aan dit proces. Als je een Papiaments woord behandelt, vraag dan bijvoorbeeld: wat is het woord hiervoor in het Nederlands?

'Moedertaal als bondgenoot'

Lerarenopleiders in Caribisch Nederland staan voor specifieke uitdagingen. Didactief sprak met hen.

CYNTHIA POURIER

Leerkracht/staffunctionaris
Bonaire

'Als leerkracht heb ik zelf in groep 3 ervaring opgedaan met het tweetalige leren lezen.

Hoe je een tweetalig leescurriculum het beste kunt vormgeven? Met Papiaments beginnen en dan overstappen naar het Nederlands. De leerlingen snappen de betekenis van de woorden, de zinnen en het verhaaltje dat ze lezen in het Papiaments. Ze leren van alles en beleven er plezier aan. In het Nederlands beginnen, gaat wat stroef en bij minder sterke leerlingen lukt het koppelen van letters aan de klanken maar moeizaam. Het Nederlands is voor veel kinderen een onbekende taal en het begrijpen in deze vreemde taal gaat moeizaam. Het plezier, de drijfveer dus, blijft dan uit; dit is heel jammer.

'Leren lezen vanuit het Papiaments als basis'

Als je de letter 'k' aanbiedt, gebruik je dan eenlettergrepige woordjes zoals kas (huis). Het hakken en plakken van die woorden krijgt ook steeds aandacht: 'k-a-s', 'kas'. Daarna volgt het lezen van langere woorden en het lezen van tekst. Bij de overstap naar het lezen in het Nederlands besteed ik bijzondere aandacht aan de letters die in beide talen voor dezelfde klank staan, in woordjes als 'was' (boenwas). Daarna komen

de verschillen: Papiaments: 'lus' (licht), klinkt hetzelfde als Nederlands: 'loes' (meisjesnaam). Op deze wijze gingen ze bij mij, bij het tweetalig leren lezen, van de Papiamentstalige methode voor aanvankelijk lezen Salto naar de Nederlandstalige methode Veilig leren lezen.'

MERLYNNE WILLIAMS

Lerarenopleider Aruba

'De meeste scholen op Aruba hanteren het Nederlands als instructietaal. Sinds enige tijd is er de meertalige school, de Proyecto

Scol Multilingual, waarin leerlingen vanaf de kleuterperiode les krijgen in Papiaments, Nederlands, Engels en Spaans. Ze leren eerst lezen in het Papiaments, vervolgens in het Nederlands (vanaf groep 4), Engels (vanaf groep 6) en Spaans (vanaf groep 7).

'Experimenteren met meer talen in de klas'

Voor onze lerarenopleiding betekent dit dat leraren over specifieke taalvaardigheden en competenties moeten beschikken om als meertalige rolmodellen op te treden in de klas. Leraren basisonderwijs leren we universele taaldidactische strategieën toe te passen. Daarnaast dienen zij aan het eind van de opleiding specifieke werkvormen te beheersen om de verschillende taaldomeinen in diverse talen aan

de verschillende leeftijdsgroepen te kunnen aanbieden. We besteden ook aandacht aan moedertaal-, vreemde-taal- en tweede-taaldidactiek, het optimaliseren van taaltransfer (translanguaging) en integratie van taal en inhoud (*content and language integrated learning*) bij het leren in de klas. Studenten moeten hun competenties bewijzen via stageopdrachten, taalportfolio's, modules, workshops en assessments.'

MADELEINE VAN DEN BERG

Lerarenopleider Curaçao

'Aankomende leraren komen bij ons binnen met diverse taalachtergronden en beheersingsniveaus van het Papiaments en het Nederlands. Voor de meesten is ten minste een van de instructietalen een vreemde taal. Daar moet je in de opleiding zeker rekening mee houden. Wij maken gebruik van de

'Moedertaal als bondgenoot'

"dubbele-bodemdidactiek": we laten studenten zoveel mogelijk ervaren wat hun leerlingen ook dagelijks meemaken. We werken aan hun eigen taalvaardigheid in het Nederlands en aan hun vaardigheid om les te geven in een taal die voor henzelf én voor de leerling vreemd is, het Nederlands. Het is belangrijk dat ze zelf "voelen" dat de moedertaal geen belemmering vormt, maar eerder een "bondgenoot" is bij het leren van de vreemde taal. Dat je voortbouwt op wat je al weet, kunt en begrijpt in je moedertaal. Bij de "dubbele bodem" vertellen we studenten hoe ze als leraar moeten handelen én doen we het voor. We zijn zelf voortdurend het voorbeeld.

Binnen de opleiding kiezen we ervoor de moedertaal – het Papiaments – te gebruiken als "scaffold", als ondersteuning bij het overbrengen van de leerstof. Tijdens de lessen Taal Geletterdheid en Communicatie wordt de leerstof bijvoorbeeld eerst

behandeld in het Papiaments en de les daarna in het Nederlands. Daarbij kan de student zich de begrippen, horende bij het vakjargon, in de doeltaal eigen maken en toepassen tijdens de stage. Door reflectie op het proces dat studenten zelf doormaken, worden zij zich bewust van de manier waarop moedertaal en vreemde taal in de didactiek kunnen 'samenwerken' met het oog op transfer van lesinhouden van de ene naar de andere taal.'

SYGMUND MONTESANT

Lerarenopleider Curaçao

'Steeds vaker wordt op de Benedenwindse Eilanden gesproken over Engels als instructietaal in het basisonderwijs. Dit jaar start er op Curaçao een basisschool waar het Engels als instructietaal wordt ingevoerd. Daar moet de lerarenopleiding bijtijds op inspelen. Als deze trend zich voortzet, moeten we daar iets mee. Nu worden leraren in opleiding voorbereid om les te geven in het Papiaments en het Nederlands als instructietaal en zijn ze voor beide bevoegd. Om de noodzakelijke competenties te verwerven voor het geven van het vak Engels en voor het

'Naar een drietalige lerarenopleiding?'

onderwijzen in het Engels dienen leraren straks dus (na)geschoold te worden. De student zou gedurende de opleiding een keuze moeten maken voor de instructietalen Papiaments, Nederlands of Engels dan wel een combinatie daarvan. Het heeft uiteraard de voorkeur dat studenten in alle drie de instructietalen worden opgeleid. Maar in de praktijk is dat niet voor alle studenten weggelegd. Met het oog op studeerbaarheid is het daarom wenselijk voor studenten die instromen vanuit het mbo een schakelperiode in te bouwen om ontbrekende deelcompetenties aan te leren.' ■

Laat ze lezen!

Papiaments is de voorkeurstaal van leerlingen, blijkt uit onderzoek. Meer boeken in die taal aanbieden kan helpen om taalactiviteiten te bevorderen.

Leerlingen leren liefst lezen in Papiaments

Behalve taalvaardigheden spelen ook sociaal-culturele factoren een rol in de ontwikkeling van tweetalige geletterdheid van leerlingen. Denk bijvoorbeeld aan de attitude van een kind tegenover het lezen in het Papiaments of Nederlands, of aan ouders die het lezen aanmoedigen door thuis voor te lezen in een van die talen. Via een schriftelijke vragenlijst hebben

we 293 leerlingen met een gemiddelde leeftijd van 10 jaar en twee maanden uit groep 6 van 11 verschillende basisscholen op Aruba, Bonaire en Curaçao gevraagd

naar hun houding tegenover het Papiaments en het Nederlands, hun leesactiviteiten in hun vrije tijd in de twee talen en de aanwezigheid van boeken in het gezin.

Bibliotheek

Over het algemeen staan leerlingen positiever tegenover hun moedertaal, Papiaments, dan tegenover het Nederlands. Ze vinden het leuker om in die taal te spreken en om er les in te krijgen. Wat lezen betreft is er geen noemenswaardig verschil tussen de beide talen. Dat geldt ook voor het lezen en voorlezen door ouders. Wel lezen ouders veel meer kranten in het Papiaments dan in het Nederlands.

Verder is het opvallend dat leerlingen aangeven dat ze thuis meer boeken hebben in het Nederlands en ook meer boeken lezen in die taal. Dat heeft waarschijnlijk te maken met de beperkte aanwezigheid van Papiamentstalige boeken in de boekwinkel en in de bibliotheek. In het kader van leesbevordering zou het goed zijn om te proberen om het boekenaanbod in het Papiaments te vergroten via school en bibliotheek. Bied kinderen in Caribisch Nederland een optimaal leesaanbod in twee talen en stimuleer hen van daaruit tot functionele lees- en schrijfactiviteiten.

Meer lezen

Om de leesmotivatie van kinderen te stimuleren is het ook van belang een duidelijke verbinding te leggen tussen lezen en schrijven als instrumentele vaardigheden en kinder- en jeugdliteratuur. Door op school boeken te lezen en te bespreken, kunnen leraren bevorderen dat kinderen jeugdliteratuur meer gaan waarderen. Laat hen kennismaken met verschillende schrijvers en genres (verhalen, informatieve teksten, rijmpjes, gedichten), besteed aandacht aan de rijke traditie van Papiaments- en Nederlandstalige literatuur; dit helpt leerlingen ook zicht te krijgen op de wortels van Caribisch Nederland als meertalige en multiculturele samenleving. Niet alleen zal dat hun leesmotivatie bevorderen, het zal ook hun gevoelsleven en verantwoordelijkheidsgevoel positief beïnvloeden. ■

